

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Рівне – 2013

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 1 - Рівне: РДГУ, 2013 – 203 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім.

Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна - доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович - доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна - доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна - кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29 листопада 2013 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

безработных. Показана роль профессиональной идентичности в процессах личностной интеграции и поддержания чувства субъективного психологического равновесия в ситуации их профессионального исключения.

Ключевые слова: профессиональный кризис, профессиональная идентичность, переживание профессионального кризиса.

Summary. The article studies conceptual approaches to understanding a category of identity phenomenon as a psychological basis and a mechanism for determination of a redundancy crisis constructive experience with young unemployed people. It highlights the role of professional identity in the process of personal integration along with keeping a feeling of subjective balance in situations of their professional "tuning out".

УДК 159.9:80-057.875

А.В.САМОЛЮК

ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІДҐРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ

Резюме. У статті обґрунтовано поняття професіоналізму педагогічної діяльності студентів-філологів. Вивчено роль самопізнання у формуванні в майбутніх філологів професійного становлення.

Ключові слова: професіоналізм, самопізнання, студенти-філологи.

Постановка проблеми. Сучасна система вищої освіти покликана створювати відповідні умови для підготовки компетентного фахівця, орієнтованого на постійний професійний розвиток, самовдосконалення, що забезпечить у подальшому високий рівень конкурентоспроможності, професійної мобільності, продуктивності професійної діяльності і, як наслідок, кар'єрне зростання та самореалізацію. Крім успішного оволодіння необхідною базою знань і вмінь відповідно до специфіки обраної спеціальності, важливим також є володіння максимально вираженими професійно необхідними якостями та практичними навичками, що є передумовою ефективного здійснення професійних функцій на будь-якому етапі професійного становлення студентів-філологів.

Однією з актуальних проблем сучасної освіти є професійна підготовка фахівців-філологів, професійні вміння якого відповідали б актуальним потребам суспільства.

Професійне мовлення починає формуватися у вищому навчальному закладі, й потреба в ньому поряд із потребою в діяльності, праці є визначальною у становленні особистості майбутнього спеціаліста.

Володіння професійними знаннями є одним із показників сформованості фахового мовлення вчителя-філолога. Процес їх засвоєння включає психологічні чинники, серед яких можна виокремити пам'ять, мислення, мотиви, увагу, уяву, процес засвоєння, мовлення та його психологічні механізми. Урахування цих засад забезпечить високий рівень фахової підготовки майбутніх учителів-словесників до навчання української мови в сучасній школі, допоможе знайти оптимальні шляхи, методи і прийоми досконалого оволодіння студентами фаховими знаннями, формування вмінь вільного оперування ними, підвищення рівня культури професійного мовлення вчителя-філолога, виявити труднощі й мотивувати основні їх причини. Важливим є й урахування психологічних механізмів процесу засвоєння матеріалу, а також всебічний аналіз навчальної діяльності студентів як специфічного виду людської діяльності.

Для того, щоб розкрити особливості психічних процесів, що відбуваються у студентському віці, необхідно з'ясувати, які зміни характеризують поведінку, психіку й мислення людини в пізній юності. Уперше проблему студентського віку як окремої соціально-психологічної вікової категорії почали розглядати у психологічній школі Б. Ананьєва. Слідом за ним у працях І. Зимньої, Ю. Кулюткіна, О. Скрипченко, Л. Столяренка, П. Просецького, В. Сластьоніна, В. Якуніна та інших студент характеризується як особливий суб'єкт навчальної діяльності з психологічного й психолого-педагогічного поглядів.

Метою нашої статті є узагальнений аналіз психологічних основ фахової підготовки майбутнього студента-філолога до педагогічної діяльності, формування його професійного становлення.

Виклад основного матеріалу. Студентство - це особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти. Студенти цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями й навичками з метою отримання обраної ними професії. Їхня навчальна діяльність характеризується професійною спрямованістю, сформованістю стійкого ставлення до майбутнього фаху, що є результатом правильності професійного вибору, адекватності й повноти уявлень студента про обрану ним професію. Як соціальна група студентство характеризується визначеністю в майбутній професії, сформованістю стійкого ставлення до обраного фаху. Рівень уявлень студента про професію безпосередньо співвідноситься з рівнем ставлення до навчання, і чим більше студент знає про свою майбутню професію, тим позитивнішим є його ставлення до навчання. У соціально-психологічному аспекті студентство порівняно з іншими групами населення вирізняється найбільш високим рівнем пізнавальної мотивації. Це - спільність, яка характеризується найвищою соціальною активністю і досить гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості. У руслі особистісно-діяльнісного підходу студент розглядається як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно організовує свою діяльність. Йому притаманна специфічна спрямованість пізнавальної й комунікативної активності на вирішення конкретних професійно-орієнтованих завдань. Порівняно з іншими віковими групами для юнацького віку характерна найвища швидкість оперативної пам'яті й переключення уяви, вирішення вербально-логічних завдань тощо. У студентському віці відбуваються як об'єктивні, так і суб'єктивні зміни в системі якостей особистості. Саме в цей період життя людини виявляє найбільш високі показники розумового розвитку. Для студентства характерним є структурування інтелекту, удосконалення процесів пам'яті, мислення, уваги, формування власного способу життя, вибір й отримання професії, засвоєння професійних і соціальних ролей. У систему суб'єктивних якостей особистості включаються життєві плани людини, її мотиви й цілі діяльності.

Особистість студента розглядається нами як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно організовує свою пізнавальну діяльність. Йому властива специфічна спрямованість пізнавальної й комунікативної активності на розв'язання конкретних професійних завдань. Тому важливу роль у навчальній діяльності студента відіграють мотиви. Розкриття їх має

вирішальне значення, оскільки мотивацію ми розглядаємо не тільки як умову ефективного навчання, а й як важливий чинник розвитку особистості майбутнього фахівця.

Дослідженням мотивації навчальної діяльності займалися Б. Ананьев, Н. Басова, С. Занюк, Т. Зайцева, І. Зимня, Е. Маслоу та інші. Мотив - спонукальна причина дій і вчинків людини, тобто те, що визначає, стимулює, спонукає людину до виконання якоїсь дії, що є складовою частиною певної діяльності. Услід за С. Занюк [3], залежно від зв'язку зі змістом або процесом діяльності виокремлюємо мотиви внутрішні (пов'язані з процесом і змістом діяльності) і зовнішні (соціальні, вузькоособистісні мотиви тощо). Найбільш продуктивними у навчальній діяльності студентів є внутрішні, пізнавальні мотиви, оскільки вони ґрунтуються на зацікавленості, на тому, що є важливим і необхідним для людини. Завдання викладача - розвивати внутрішні мотиви пізнавальної діяльності студентів, серед яких центральне місце повинен посідати професійно-ціннісний мотив.

Для навчання студентів-філологів внутрішні (інтелектуально-пізнавальні) мотиви особливо важливі. Вони створюються людиною як прагнення до знань, потреба їх отримання, розширення кругозору, поглиблення, систематизація знань. Саме ця група мотивів спонукає студентів, незважаючи на втому, час, інші відволікаючі чинники, настійливо й захоплено працювати над засвоєнням професійних знань, у тому числі й оволодінням професійним мовленням. Серед внутрішніх мотивів найбільший вплив на ефективність навчальної діяльності студента мають потреба в досягненні мети (прагнення людини до покращення результатів своєї діяльності), когнітивний мотив (прагнення до пізнання світу, нового, інтерес до знань) та професійно-ціннісний (формування професійно-комунікативної компетентності, підготовка до майбутньої фахової діяльності).

Отже, основними мотивами навчання студентів-філологів є професійно-ціннісний, пізнавальний та мотив досягнення мети. Звичайно, значення для студента-філолога того чи іншого мотиву залежить від багатьох чинників: віку студента, його розумових здібностей та інтелектуального розвитку, суспільних і соціальних умов, у яких проходить навчання, професійної майстерності викладача, соціальної перспективи навчання. Оскільки мотиви відіграють надзвичайно велику роль у навчанні, важливим є розвиток мотиваційної сфери студентів як стимулу до отримання професійних знань. Тому більшість дослідників (І. Лернер, М. Скаткін, А. Матюшкін, М. Махмутов, Т. Кудрявцев, В. Паламарчук та інші) одностайно привертаять увагу педагогів і психологів до ролі проблемного навчання у формуванні мотивації учіння. Пізнавальний інтерес гине без пошуку, творчості, постійного руху процесів отримання й оновлення знань, умінь і навичок.

Продуктивну мотивацію, що спричинюється проблемними ситуаціями, характеризують такі елементи мислення, як оригінальність висновків, нестандартність відповідей, швидкість і доцільність дій, відчуття проблеми, здатність виявляти нові сторони об'єкта дослідження, здатність генерувати нові ідеї, гіпотези; гнучкість мислення; здатність класифікувати, узагальнювати, синтезувати, вміння трансформувати минулий досвід для одержання нових знань; критичність і самостійність мислення, стійкість і глибина знань.

Спираючись на дослідження І. Зайцевої, можна виокремити такі етапи формування пізнавальних інтересів студентів і розв'язання проблемної ситуації у процесі засвоєння фахових знань та оволодіння професійним мовленням [4, с. 29-30]: I. Етап уваги. Характеризується привертанням уваги студентів до проблеми. II. Етап зацікавленості та сформованості інтересу. III. Народження гіпотези. IV. Перевірка гіпотези й народження суджень. Дотримання саме такої послідовності дій викладача і студентів під час розв'язання фахових проблемних завдань і ситуацій забезпечить розвиток продуктивної мотивації майбутніх учителів української мови до професійної діяльності, навчить їх аналізувати проблему, самостійно шукати шляхи її розв'язання. У навчальній діяльності студентів мотиваційна сфера тісно взаємодіє з інтелектуальним, розумовим розвитком. Як відомо, вища освіта здійснює значний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. А тому засвоєння професійних знань будеться на інтелектуальному розвитку майбутнього вчителя-словесника і водночас є рушійною силою цього процесу. Студентський вік - це пора складного структурування інтелекту, здійснення найвищих інтелектуальних досягнень. Тому під час навчання у вищій школі за наявності сприятливих умов відбувається розвиток усіх рівнів психіки студента. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, що визначає професійну сформованість особистості. Для успішного навчання у ВНЗ необхідним є досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема сприйняття, уваги, пам'яті, мислення, рівня володіння логічними операціями, широти пізнавальних інтересів і професійних мотивів. Урахування цих особливостей студентства має бути покладене в основу формування фахового мовлення майбутніх учителів української мови, ставлення викладача до кожного студента як до особистості, партнера педагогічного спілкування, суб'єкта навчальної діяльності, який зацікавлений в отриманні професійних знань і умінь. Основними складовими інтелектуальної діяльності студента є сприймання, зосередженість, пам'ять, мислення, мовлення, увага, що пов'язані між собою та базуються на розвиткові певних психічних можливостей студента. У становленні особистості студента провідну роль відіграють освіта (об'єм засвоєних знань, загальний рівень інформації) і навчання, тобто діяльність, спрямована на засвоєння знань, умінь і навичок. Саме тому в структурі інтелекту вагоме місце посідають мислення та пам'ять. Спираючись на праці І. Виготського, П. Гальперіна, Г. Костюка, О. Леонтєва, С. Рубінштейна, виокремлюємо такі особливості мислення: 1) мислення є динамічним, розгорнутим у часі; 2) особистість є суб'єктом мислення, який не тільки пізнає світ, оволодіває певними поняттями, а й перетворює їх власним розумом; 3) мислення як процес і мислення як діяльність дуже часто розглядаються як тотожні поняття. Серед мисленневих операцій найважливішими, вважає С. Рубінштейн, є аналіз, синтез, порівняння, абстрагування й узагальнення [9]. З порівняння починається пізнання, але найсуттєвіші ознаки виявляються за допомогою попереднього аналізу й наступного синтезу. Ці операції виступають, як правило, в єдності та взаємозв'язку під час засвоєння студентами фахових знань. Виходячи з поглядів Б. Ананьева, Д. Дубравської, І. Зимньої, Г. Костюка на мислення, вважаємо, що основними його видами під час навчальної діяльності у студентському віці є абстрактне (понятійне) (існує у вигляді абстрактних понять і суджень та супроводжується мовленням) і теоретичне (розв'язання проблем на основі наявних знань у вигляді понять, суджень, логічних висновків за допомогою внутрішнього мовлення). В основі абстрактного мислення лежать логічні операції та поняття. Цей вид мислення супроводжується мовленням, тому ще називається словесно-логічним. Теоретичне мислення - це вирішення проблеми на основі наявних знань у вигляді понять, суджень, логічних висновків, що відбувається за допомогою внутрішнього мовлення, подумки. Важливу роль у професійній підготовці студентів відіграє робота пам'яті. У психології розрізняють короткотривалу й довготривалу пам'ять. Поняття довготривалої пам'яті ввів М. Жинкін, зазначивши, що "саме за допомогою довготривалої пам'яті легше зрозуміти формування лексикону в мозку людини" [2]. Тому в основі професійних знань лежить засвоєння лексики, що має велике значення для рівня розвитку у студентів довготривалої пам'яті й зумовлює запам'ятовування професійних знань, зокрема фахової термінології, подальше їх використання у професійному

спілкуванні. Для надійного довготривалого запам'ятовування фахових термінів необхідно спиратися на різні види відчуття, сприймання навчального матеріалу: слухові, зорові, рухомоторні. Психологи І. Зимня, П. Зінченко, В. Ляудис, А. Смирнов та інші, визначають довільну й мимовільну пам'ять, виокремили такі її процеси, як запам'ятовування, зберігання, відтворення, забування. Пригадування, відтворення фахових знань - процес відбору із цілого комплексу асоціативних зв'язків, що мимоволі виникають у людини, а тому залежить від таких чинників: від того, як часто студенти використовують фахові терміни у власному мовленні, оскільки добре засвоєні, усталені слова пригадуються значно легше, ніж ті, що відносно нечасто вживаються; наявності асоціативних зв'язків лінгвістичних понять з поняттями суміжних наук або життєвим досвідом студента; приналежністю професійних термінів до певної тематичної групи (мовленнєвознавчі, загальнодидактичні тощо); від когнітивного змісту терміна, міцності його зв'язків із контекстом, мовленнєвою ситуацією.

Для нашого дослідження цінною є думка про те, що в керуванні мимовільним і довільним запам'ятовуванням студентів доцільно спиратися на ті умови, за яких кожне з них є найпродуктивнішим. Так, у діяльності людини беруть участь перцепційна (відображення речей і явищ у свідомості людини за допомогою органів чуття), мнемічна (сукупність формальних прийомів запам'ятовування, що забезпечують штучне закріплення матеріалу в пам'яті) та імагинативна (здатність однієї людини наслідувати рухи, жести, міміку, голос іншої людини) діяльність. Тому умовою продуктивності мимовільного запам'ятовування професійної лексики є активне розуміння матеріалу, перцепційна діяльність; умовою ж ефективності довільного запам'ятовування термінів є усвідомлення й підпорядкування матеріалу виконанню мнемічного завдання. Поряд із мисленням удосконалюється також мовлення майбутніх учителів-словесників. Оскільки професійна термінологія є засобом фахового спілкування, тобто процесу створення мовлення, необхідно з'ясувати особливості породження і структуру професійного мовлення студентів-філологів.

Оволодіння поняттями й термінами вимагає вироблення пов'язаних із ними розумових дій, мисленнєвих операцій, що здійснюються за допомогою як зовнішнього, так і внутрішнього мовлення. Мова виступає як необхідний засіб мисленнєвого аналізу й синтезу об'єктів, абстрагування й узагальнення їх істотних ознак, фіксації й збереження результатів мисленнєвої діяльності та передачі їх іншим людям. А в процесі застосування знань, понять і термінів вона виступає засобом активізації попереднього досвіду, формою встановлення зв'язку між елементами знань, між діями, які здійснює студент у ході роботи із засвоєнням понять. Формування професійного мовлення студентів-філологів і процес засвоєння фахової термінології значною мірою залежать від рівня розвитку уваги, що виявляється у спрямованості на певний об'єкт і зосередженості на ньому. Спрямованість думки простежується в тому, що тільки певний об'єкт привертає слух, зір, думку, а інші залишаються поза нею. Увага - ідеальна, скорочена й автоматизована дія контролю, що створює можливість і необхідність цілеспрямованого її формування як функції психологічного контролю. Психологи виокремлюють мимовільну, довільну й післядовільну увагу. Вона виявляється не сама собою, а в зв'язку з іншими психічними процесами - відчуттям, сприйманням, розумінням, пам'яттю і мисленням.

Основним видом діяльності в студентському віці є навчання. Навчальна діяльність більшістю психологів визначається як "основна і специфічна форма засвоєння новим поколінням суспільно-історичного досвіду (Г. Костюк)" [6], **ЯК ДІЯЛЬНІСТЬ**, що "полягає у відтворенні" засвоєних особистістю "взаємопов'язаних форм теоретичної свідомості людей (І. Рахманов)" [8, с. 10], як "єдиний процес", у якому "оволодіння знаннями й навичками є не тільки результатом, а й цілком (С. Рубінштейн)" [9]. Спільним для цих визначень є те, що в навчальній діяльності забезпечується "засвоєння", "освоєння" чи "оволодіння" певним обсягом знань і досягається це в результаті активної цілеспрямованої діяльності студента, його учіння. Безпосередньою метою навчальної діяльності студентів-філологів у вищому закладі освіти є набуття професійно орієнтованих знань, умінь і навичок, оволодіння системною фаховою теорією і термінами, підготовка до виконання певних функцій у професійній діяльності. Відтак рівень уявлень студента про професію, як зазначає І. Зимня, безпосередньо співвідноситься з рівнем його ставлення до навчання: чим менше студент знає про професію, тим менш позитивним є ставлення до навчання [5]. Отже, в оволодінні студентами професійними знаннями і лінгводидактичною термінологією велику роль відіграє ступінь розуміння ними специфіки обраної професії, її соціальної ролі й призначення. Сприяє цьому розумінню моделювання професійних ситуацій на заняттях (у формі ділової гри), спостереження й аналіз уроків української мови, проходження різних видів педагогічної практики в школі тощо. Центральним поняттям, що характеризує навчальну діяльність студентів, є процес засвоєння. У розумінні змісту цього поняття немає одностайності серед учених Так, С. Рубінштейн пояснює засвоєння як зміст навчальної діяльності [9], В. Давидов - як основну мету й головний результат діяльності [1, с.76], І. Зимня, поділяючи погляди С. Рубінштейна, вважає, що в загальному вигляді засвоєння визначається як процес сприйняття, смислової обробки, збереження знань, вироблення умінь і навичок. Вона стверджує, що на сучасному етапі розвитку педагогічної психології під поняттям засвоєння "розуміється пізнавальна діяльність, спрямована на оволодіння поняттями та їх системами, уміньми й навичками, діями та операціями і включає низку психічних процесів - сприймання, пам'ять, мислення, а також пов'язана з такими сторонами особистості, як її почуття і воля, нахили і здібності, пізнавальні інтереси тощо [5, С.38]. Розкриваючи природу процесу засвоєння знань, психологи довели, що між засвоєнням і навчанням не існує однозначного зв'язку (Л. Виготський, Н. Менчинська, Д. Богоявленський, Г. Костюк) і зміст знань, їх узагальненість, методична майстерність викладача по-різному впливають на рівень, темп і характер їх засвоєння тим чи іншим студентом (В. Давидов, Д. Ельконін, С. Кабанова-Меллер та інші). Засвоєння визначається й низкою індивідуальних особливостей студента, таких, як сформованість певних навчальних умінь, загальний рівень інтелектуального й психічного розвитку тощо. Через те поняття засвоєння розглядається нами в тісному зв'язку з розумовим, тобто інтелектуальним розвитком. У процесі засвоєння здійснюється не лише кількісне збільшення, розширення обсягу знань, а й якісна перебудова розумових операцій і способів діяльності, за допомогою яких набуваються знання.

Висновки. У процесі засвоєння знань маємо справу з потрійним родом явищ: по-перше, з самими знаннями, тобто з продуктом, результатом, сформованим у ході навчання; по-друге, з мисленнєвим процесом, за допомогою якого досягається той чи інший результат, і, по-третє, з певними якостями мисленнєвої діяльності студента, сформованими у його життєвому досвіді в умовах виховання й навчання. Опрацювання літератури з психології й психолінгвістики, а також спостереження за навчальним процесом дозволяють визначити психологічні чинники професійного засвоєння студентами філологічних факультетів фахових знань, у якому першорядну роль відіграють система взаємодії "студент-викладач", ступінь психічного розвитку особистості студента, його інтелектуальних здібностей (розвитку довготривалої пам'яті, понятійного мислення, довільної уваги), наявність чіткої мотиваційної сфери. При цьому визначальну роль відіграють пізнавальні інтереси.

Урахування психологічних механізмів засвоєння студентом знань з лінгвістики та лінгводидактики, формування професійного мовлення сприятиме результативності підготовки до різних видів педагогічної діяльності та професійного становлення студентів-філологів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении: логико-психологические проблемы построения учебных предметов / В. В. Давыдов. - М. : Педагогическое общество России, 2000. - 480 с.
2. Жинкин И. Речь как проводник информации / И. Жинкин. - М. : Наука, 1982. -160 с.
3. Занюк С. Психологія мотивації навчальний посібник для студентів ВНЗ / С Занюк. - К., 2002. - 304 с
4. Зайцева І. Мотивація учіння студентів / І. Зайцева. - Ірпінь, 2000. -191 с
5. Зимняя И. Педагогическая психология : учебник для вузов / И. Зимняя. - М.: Логос, 2000. - 384 с.
6. Костюк Г. Про психологію розуміння: навчально-виховний процес і розвиток особистості / Г. Костюк. - К.: Вища школа, 1989. - С 231-300.
7. Пехота О. М., Старсва А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія / О. М. Пехота, А. М. Старсва. - Миколаїв: Іліон, 2005.-272 с
8. Рахманов И. В. Основные вопросы методики преподавания русского языка иностранцам / И. В. Рахманов // Русский язык в национальной школе. -1976.-№5. -С. 85-95
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. - М. : Наука, 1984.- 485 с.

Резюме. В статье обосновано понятие профессионализма педагогической деятельности студентов-филологов. Изучена роль самопознания в формировании у будущих филологов профессионального становления.

Ключевые слова: профессионализм, самосознание, студенты-филологи.

Summary. The importance of concept professional educational activities of students-philologists. The influence of actualization in terms of establishing with future philologists of professional personality.

УДК: 159.922.6+373.31

О.С.СОЗОНЮК

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Резюме. В статті розглядаються теоретичні та експериментальні дослідження взаємодії детермінантів розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи.

Ключові слова: психологічна культура, вчитель.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних завдань реформування освітньої галузі, визначених Доктриною розвитку освіти України, є запровадження мобільної системи підвищення професіоналізму майбутніх педагогів, спрямованої на розвиток у них інтелектуального потенціалу, психологічної компетентності, здатності до ефективної педагогічної діяльності.

У сучасній психологічній науці значно актуалізується проблема вивчення детермінантів розвитку психологічної культури майбутнього вчителя початкової школи, здатного реалізувати особистісно зорієнтований підхід у навчанні. З огляду на нову ситуацію в освітньому просторі України, детермінанти розвитку психологічної культури майбутнього вчителя початкової школи визначають його психологічну готовність якомога повніше реалізувати культуротворчу, гуманістичну функції, здатність оволодівати професійними цінностями та сучасним інструментарієм вивчення і розвитку індивідуальності молодшого школяра.

У зв'язку із цим необхідність вивчення детермінантів розвитку психологічної культури особистості сучасного вчителя початкової школи набуває особливого значення. Сутність основних суперечностей, що виникають у розв'язанні зазначеної проблеми, полягає у невідповідності між зростаючою соціальною потребою у психологічно компетентних педагогічних кадрах і недостатнім науково-методичним обґрунтуванням розвитку їх психологічної культури у процесі педагогічної діяльності, яке б враховувало внутрішні, істотні чинники цього процесу. За таких обставин виникає потреба психолого-педагогічного дослідження і усунення вищезгаданих суперечностей.

Аналіз наукової літератури свідчить, що зазначена проблема ще не була предметом спеціального дослідження, хоча деякі науковці розглядали її окремі аспекти (К.О.Абульханова-Славська [1], Г.О.Балл [2], І.Д.Бех, В.В.Рибалка [5], В.Д.Шадріков [6] та ін.).

Проблема детермінантів розвитку психологічної культури майбутнього вчителя початкової школи ще недостатньо досліджена. Відсутність науково-методичного забезпечення розвитку психологічної культури майбутнього вчителя початкової школи негативно відображується на ефективності її навчально-виховного процесу. На цьому тлі вивчення детермінантів, факторів, чинників становлення психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи дозволить значно підвищити рівень їх психологічної підготовки, а тому і ступінь психологізації навчально-виховної роботи з молодшими школярами.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та експериментальне вивчення детермінантів розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вихідним у статті є положення про психологічну культуру майбутнього вчителя як багатоаспектну, інтегративну, професійно значущу якість особистості, що забезпечує психолого-педагогічну діяльність високого рівня. Особливу роль у розумінні феномену психологічної культури майбутнього вчителя відіграє поняття особистості як суб'єкта психолого-педагогічної діяльності. У зв'язку з цим якісною і кількісною характеристикою психологічної культури суб'єкта діяльності стають високорозвинені структурно-психологічні якості особистості, що виступають як професійно значущі чинники успішного здійснення вчителем психолого-педагогічної діяльності.

ЗМІСТ

Передмова

- Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості
- Вірна Ж.П. Аксиологічний проєкт як чинник формування соціальної зрілості жінки
- Гошовський Я.О., Гошовська Д.Т. Генетично-психологічна парадигма вивчення особистісної ідентичності педагога
- Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ
- Литвиненко С.А. Використання воркшопів у фаховій підготовці майбутніх психологів
- Павелків Р.В. Аналіз проблеми ідентичності як психологічного феномену
- Петренко О.Б. Специфіка формування професійної гендерної компетентності майбутнього вчителя.
- Сергієнко В.П., Войтович І.П., Войтович О.П. Психолого-педагогічні особливості реалізації компетентісного підходу при комп'ютерній підтримці вивчення фахових дисциплін у ВНЗ
- Ямницький В.М. Здатність до саморегуляції як основа професіоналізації спеціаліста
- Артемова О.І. Розкриття креативного потенціалу студентів вищих навчальних закладів
- Бабак К. В. Особливості психологічного супроводу професійного розвитку студентів в умовах навчання у педагогічному коледжі
- Безлюдна В.І. Готовність молоді до побудови конструктивних зв'язків з родиною
- Бойчук В.М. Розвиток тізнавального інтересу у процесі підготовки майбутнього вчителя
- Бричок С.Б. Інтерактивні методи формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога у процесі вузівського навчання
- Бучко В.Б. Значення взаємозв'язку студента з групою в контексті свободи Е. Фромма
- Главінська О.Д., Савуляк В.О., Емпатія як складова професійної компетентності педагога
- Головань М.С. Компетентісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти
- Грицюк І.М. Соціальні орієнтації як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього соціального працівника
- Дарманська І.М. Розвиток управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів (професійно-функціональний компонент)
- Демянюк О.Б. Особливості становлення та типологія образу світу у студентів: теоретичний аналіз проблеми
- Джеджеря К.В. Професійно-педагогічне спілкування як проблема професіоналізації молодих викладачів вищих навчальних закладів
- Дружиніна І.А. Професійна ідентичність майбутніх психологів як умова їх професійного зростання
- Кириченко Н.А. Свідомий вибір як чинник формування професійної ідентичності у юнацькому віці
- Корчакова Н.В. Прогностична функція особистісного само сприйняття як основа професійного розвитку студента
- Кулаков Р.С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності особистості
- Лук'яник Л.В. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх учителів до формування лінгвоукраїнознавчої компетенції школярів
- Маргітич К.С. Формування національної самосвідомості угромовної студентської молоді в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ
- Михальчук Н.О. Смісл як відображення індивідуального образу світу студентів в діяльності з читання літературних творів
- Михальчук Н.О., Івашкевич Е. З. Психологічні умови ефективного засвоєння студентами іноземної мови
- Михальчук Н.О., Хупавцева Н.О. Аргументативний дискурс як механізм оволодіння студентами іноземною мовою
- Мудрик А.Б. Зміст професійної компетентності фахівця та психологічні особливості її формування у процесі вузівського навчання
- Мушкевич М.І. Психологічний супровід сім'ї з проблемними дітьми
- Ногачевська І.О. Інтерпретація художнього тексту як спосіб вдосконалення лінгвістичної освіти студента філолога
- Остапівський О.І. Взаємообумовленість професійної ідентичності та економічної свідомості студентської молоді
- Пивоварчук Т.О. Модель комунікативних здібностей студента –філолога
- Рудюк О.В. Феномен професійної ідентичності у детермінації переживання безробітними професійних криз
- Самолук А.В. Психологічне підґрунтя професійного становлення студентів-філологів
- Созонок О.С. Детермінанти розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи
- Співак Л.М., Піонтковська Д.В. Стан вивчення проблеми національної ідентичності студентської молоді у вітчизняній психологічній науці
- Сторож О.В. Типологія творчої соціалізації особистості
- Турчина Л.І. Психосоціальний аналіз професійного самовизначення обдарованої молоді
- Фелоренко Р.П. Диструктивний вплив алкоголезалежних сімей у становленні особистості сучасного студента
- Філоненко М.М. Системний аналіз особистісного становлення майбутнього лікаря
- Хлівна О.М. Психологічна специфіка формування професійно значущих якостей майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі
- Шевчук Ю. С. Подружнн сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект
- Шкарлатюк К.І. Завдання та методи тренінгу професійного самофутурування студентської молоді
- Яцюк Н.О. Роль студентського самоврядування у професійному становленні майбутніх психологів
- Ящук І.П. Формування соціальної компетентності молоді в умовах вищого навчального закладу

Доробки молодих науковців

- Бельська І.В. Особливості розуміння гендерної ідентифікації у підлітковому віці
- Богдюк М.О. Роль Інтернету у навчальній діяльності студентів
- Бурко Л.В. Психологічні аспекти діяльності фармацевта
- Вовкодавєць А.В. Вплив рівня емоційної стійкості особистості студентів на результативність їх навчальної діяльності

- [Вознюк Ю.С.](#), Психологічні механізми самоствердження юнаків
- [Волошин М.М., Назарець Л.М.](#), Аналіз взаємозв'язку тривожності та навчальної успішності студентів
- [Герман І.П.](#), Соціальний статус як чинник виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці
- [Дзюбак О.В., Назарець Л.М.](#), Психологічний аналіз професійної самореалізації студентів
- [Клубок Ю.О.](#), Самостійність як соціально-психологічний феномен
- [Корнійчук В.В.](#), Розвиток міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці
- [Кузьмік Т.О.](#), Психологічні особливості ставлення жінок до своєї зовнішності
- [Курдибаха О.](#), Особливості формування гендерної ідентичності підлітків у спілкуванні з однолітками
- [Луцик Г.О.](#), Особливості підготовки майбутніх психологів до роботи з неповнолітніми правопорушниками
- [Мазурець В.Ю.](#), Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків
- [Марчук В.С.](#), Психологічні особливості життєвих домагань майбутніх психологів
- [Мороз Т.Т.](#), Причини виникнення і перспективи попередження підліткової важковихованості
- [Навозняк Л.Л.](#), Формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами фольклору
- [Нестерук Л.В.](#), Взаємозв'язок статусних характеристик підлітків та їх схильності до узалежнень
- [Окач В.М.](#), Психологічний аналіз причин формування девіантної поведінки підлітків
- [Петренко С.В., Шахрайчук М.Й.](#), Автоматична інформаційна система управління навчальним процесом і розвиток професійної компетентності магістрантів
- [Родзяк М.М.](#), Психологічний аналіз емоційних переживань вагітних жінок
- [Солтис Г.М.](#), Психологічні особливості мотивації студентів до навчальної діяльності
- [Талайчук Т.М.](#), Психологічні особливості впливу реклами на свідомість людини
- [Усик В.С.](#), Вплив партнерських пологів на особливості психологічного клімату сім'ї
- [Целюк Л.Т.](#), Когнітивно-стильові особливості розуміння тексту студентами – філологами
- [Яблонська М.М.](#), Сучасна реклама та її вплив на розвиток учнів початкової школи
- [Відомості про авторів](#)*